

УДК 347.72(347.72.031: 347.72.032:347.728.6)

ВІННИК О.М., доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ В УКРАЇНСЬКОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ ПРАВІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Стаття присвячена ролі інформації в корпоративних відносинах на прикладі українського та зарубіжного (США, Німеччини, РФ) права. Учасники таких відносин можуть реалізувати свої корпоративні права лише за наявності у них необхідних для цього відомостей (інформації). Тому законодавець має закріплювати відповідні правові механізми, покликани забезпечити отримання інформації, необхідної для реалізації корпоративних прав. На підставі аналізу чинного законодавства України виявляються вади правового регулювання, що утруднюють реалізацію низки корпоративних прав, і пропонуються шляхи вдосконалення такого регулювання з урахуванням зарубіжного досвіду.

Ключові слова: корпоративні відносини, корпоративні права, право на інформацію, похідні позови, право на незгоду, право вимагати викупу акцій.

Аннотация. Статья посвящена роли информации в корпоративных отношениях на примере украинского и зарубежного (США, Германии, РФ) права. Участники таких отношений могут реализовать свои корпоративные права только при наличии у них необходимых для этого сведений/информации. Поэтому законодатель должен предусматривать правовые механизмы, призванные обеспечить получение информации, необходимой для реализации корпоративных прав. На основании анализа действующего законодательства Украины выявляются недостатки правового регулирования, затрудняющие реализацию ряда корпоративных прав, и предлагаются пути совершенствования такого регулирования с учетом зарубежного опыта.

Ключевые слова: корпоративные отношения, корпоративные права, право на информацию, производные иски, право на несогласие, право требовать выкупа акций.

Summary. The article is devoted to the role of information in corporate relations and the means of its impact on the ability of the participants of these relations to defend their rights. Comparative aspect of corporate rights (including the right of shareholders to information) is very topical regard to new problems in Ukrainian company law and the need to improve the existing legal mechanisms. The results of previous studies by scientists such as O. Syrodova, W. Batler, H. Kibenko, A. Pendak Sarbuh and others, need further development because of the changes occurring in corporate relations and variety of legal means used in international company law. The right to information is one of the fundamental corporate rights, ensuring the realization of other rights of shareholders. Only having relevant information these persons may decide to participate in the management of company and, respectively – vote in making decisions by general meeting and exercise other rights and protect their interests. The importance of the right to information is seen by the example a number of shareholders' rights (the right to file a derivative action, the right to appraisal and payment for shares, etc.), as well as the means of their realization and defence in case of violation. Considering the legal mechanisms for implementation the above corporate rights, the author addresses the international experience (USA, Germany, the Russian Federation) to identify the most effective mechanisms for ensuring the interests of shareholders in case of violation their rights. The current company law of Ukraine was analyzed. It's identified defects of legal regulation that complicate the realization of the right to information and related corporate rights. The results of this analysis have allowed to suggest ways of improving the legal regulation of corporate relations (in particular, concerning information aspects of the aforementioned rights) on the basis of international experience.

Keywords: corporate relations, company law, right to information, derivative suits/ derivative proceeding, right to appraisal and payment for share.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство нерідко іменують (в т.ч. в актах законодавства [1, ч. 1 ст. 3] інформаційним, оскільки інформація відіграє ключову роль в розвиткові суспільних відносин. Відоме висловлювання “Хто володіє інформацією, той володіє світом” важко визнати перебільшенням в умовах, коли від наявності чи відсутності відповідної інформації залежить реалізація наявних у особи можливостей, в т.ч. суб’єктивних прав. Це особливо яскраво можна побачити на прикладі корпоративних відносин, між учасниками яких нерідко виникають корпоративні конфлікти, ключовою ознакою яких є підстава їх виникнення – порушення корпоративних прав (як *стандартних*: права участі в розподілі прибутку товариства, права участі в управлінні товариством і право участі в розподілі майна товариства у разі його ліквідації [2, ст. 167; 3, п. 8 ч. 1 ст. 2], так і спеціальних, притаманних учасникам певного виду товариства). Так, реалізація права на участь в управлінні товариством залежить від наявності у акціонера інформації про дату, місце проведення та порядок денний загальних зборів, на яких мають вирішуватися пов’язані з управлінням товариства питання (обрання/переобрання складу виконавчого органу та/або наглядової ради, притягнення до відповідальності посадових осіб цих органів у разі завдання ними шкоди товариству тощо). Так само реалізація права на участь в розподілі прибутку акціонерного товариства (далі – АТ) та, відповідно, на отримання дивідендів залежить від обізнаності акціонера з результатами діяльності товариства за звітний період, з датою проведення загальних зборів, на яких мають затверджуватися результати діяльності товариства (баланс прибутків та збитків), а також з відповідними документами, на підставі яких має ухвалюватися таке рішення. Завдання національного законодавця полягає в закріпленні правових механізмів, що забезпечують учасників корпоративних відносин інформацією, необхідною для реалізації та захисту їх прав. З огляду на молодість корпоративного права України цінним є звернення до зарубіжного (особливо країн розвинених ринкових відносин) досвіду з цих питань.

Порівняльному аспектові корпоративних прав, в т.ч. в ракурсі інформаційного їх забезпечення, тією чи іншою мірою приділяли увагу більшість дослідників корпоративних відносин, а спеціально цій проблематиці було присвячено монографічні праці О. Сиродоевої [4], У.Е. Батлера [5], О.Р. Кібенко і А. Пендак Сарбах [6; 7], Державного департаменту з питань адаптації законодавства Міністерства юстиції України [8]). Проте згаданий аспект права на інформацію, з урахуванням сучасних тенденцій в корпоративному праві України, залишається малодослідженим.

Метою статті є вдосконалення правових механізмів, покликаних забезпечити отримання інформації, необхідної для реалізації корпоративних прав.

Виклад основного матеріалу. У корпоративних відносинах лише за наявності відповідної інформації акціонер може реалізувати як корпоративні, так й інші права: *права вимагати викупу АТ належних акціонеру акцій* у разі прийняття загальними зборами рішення, з якими пов’язане виникнення такого права [3, ст. 68-69]; *права на подання похідного позову в інтересах АТ*, вилученого 2011 р. [9] із ст. 72 Закону України “Про акціонерні товариства” (далі – Закон ПАТ) [3] і відновленого (досить своєрідно) з 1 травня 2016 р. [10, пп. 5 п. 2 р. 1, п.1 р. II] із закріпленням відповідних положень в Господарському процесуальному кодексі [11, ч. 8-10 ст. 28]; *права вимагати викупу у акціонера належних йому акцій особою/особами, що набувають контрольний пакет акцій* [3, ст. 65]; *права на придбання акцій додаткових емісій* при їх приватному розміщенні [3, ст. 27]; *права на придбання акцій, що відчужується акціонером приватного АТ за наявності у його (АТ) статуті положень про переважне право*

акціонерів на придбання таких акцій [3, ч. 2 ст. 7]; *права продажу акцій товариству-емітенту у разі їх викупу за рішенням загальних зборів* [3, ст. 66].

Відсутність необхідної для реалізації зазначених прав інформації породжує корпоративні конфлікти. І хоча небезпека від подібних конфліктів зазвичай менша, ніж від міжнародних – як політичних, так і економічних, проте і вони можуть набувати характеру транснаціональних (зокрема, в холдинговій групі з господарських, в т.ч. акціонерних, товариств, розташованих на території різних держав, що стало досить поширеним явищем у сучасному світі).

В корпоративних відносинах, що виникають в АТ між *безпосередніми* їх учасниками (*товариством* в особі його органів та їх посадових осіб і *акціонерами*) та за участі згаданих й *опосередкованих* учасників (потенційних учасників АТ, що планують придбати його акції або уклали договір на придбання акцій додаткових емісій; кредиторів товариства у відносинах щодо зменшення його статутного капіталу; уповноважених органів держави; саморегулювних організацій) стосовно корпоративних благ (майна товариства, управління його справами, інформації товариства) важливу роль відіграє право на отримання відповідної інформація, без володіння якою досить проблематично впливати на вирішення будь-яких питань щодо зазначених благ.

Можливість доступу до інформації забезпечується закріпленням в законі та/або статуті чи інших локальних документах АТ права на її отримання вищезазначеними особами, кореспондуючих обов’язків інших учасників згаданих відносин щодо надання відповідної інформації, відповідальністю за порушення таких прав та/або невиконання обов’язків. Разом з тим, законодавець часом непослідовно регулює інформаційні відносини стосовно акціонерних товариств. Так, згідно із ст. 12 Закону України “Про акціонерні товариства” [3] засновники АТ несуть солідарну відповідальність за пов’язаними з його заснуванням зобов’язаннями, що виникли до державної реєстрації АТ. При цьому інформація про такі зобов’язання товариства має бути відображена у його статуті. АТ відповідає за зобов’язаннями засновників, пов’язаними з його заснуванням, тільки у разі схвалення їх дій загальними зборами акціонерів, які мають бути проведені протягом шести місяців після державної реєстрації товариства.

Закріплюючи ці положення, законодавець уникає питання про наслідки *невідображення* або *некоректного*, що вводить в оману, відображення в статуті товариства вищезгаданої інформації, хоча це може мати несприятливі наслідки для товариства, його акціонерів/потенційних акціонерів та/або кредиторів. Так, після державної реєстрації АТ склад його акціонерів може істотно змінитися (адже законодавець не зобов’язує засновників бути держателем акцій протягом певного строку, як це було свого часу передбачено для відкритих акціонерних товариств ч. 1 ст. 30 Закону України “Про господарські товариства” [12]). Потенційні акціонери та нові акціонери повинні володіти інформацією про угоди засновників (як схвалені товариством, так і не схвалені), адже це може позначитися на їх можливостях щодо реалізації права на отримання дивідендів (схвалення угод засновників на значні суми може вплинути на фінансовий стан АТ, якщо такі угоди виявилися збитковими). Новим акціонерам можливість отримання інформації про угоди засновників необхідна, оскільки їм доведеться брати участь у прийнятті рішення про схвалення таких угод і, відповідно, про відповідальність товариства за схваленими угодами засновників, що може позначитися на платоспроможності АТ. Тому, з метою врахування інтересів *акціонерів*, що не брали участь у заснуванні товариства, доцільно закріпити правові механізми, що забезпечують захист їх інтересів у разі відсутності в статуті відомостей про угоди засновників або викривлення таких відомостей. Це може бути норма про

солідарну відповідальність засновників за їх зобов'язаннями, що виникли в процесі заснування АТ і були схвалені загальними зборами, *проте не відображені або некоректно відображені в статуті товариства.*

Випадки ігнорування Законом ПАТ [3] обов'язку надання інформації цим не обмежуються. Однак, навіть цей випадок (як і згадані раніше права, що ґрунтуються на необхідній для їх реалізації *інформації*) свідчить про важливість останньої для здійснення акціонерами їх корпоративних прав, у зв'язку з чим доцільно право на інформацію закріпити як одне з основних корпоративних прав, скорегувавши відповідним чином положення актів законодавства, що закріплюють ці права (Господарського кодексу України [2, ст. 167], Закону ПАТ [3, п. 8 ч. 1 ст. 2]), а в ст. 10 Закону України “Про господарські товариства” [12], яка оперує суміжною категорією “права учасників товариства”, закріпити визначення корпоративних прав.

Глобальним залишається питання оптимізації правового регулювання корпоративних відносин з огляду на розпорошеність корпоративно-правових норм в різних актах законодавства, що спричинює не лише колізії, а й численні прогалини, в тому числі щодо низки прав учасників зазначених відносин (права на інформацію, права на подання похідних та групових позовів), акціонерних угод, відповідальності осіб, які фактично контролюють товариство і своїми діями/бездіяльністю завдають йому шкоду, що згодом позначається на становищі інших учасників/акціонерів і кредиторів таких товариств.

Вдосконалюючи корпоративне законодавство, Україні доцільно зважати і на зарубіжний досвід, включно з американським (США). Це стосується і нетрадиційних механізмів захисту прав та законних інтересів учасників корпоративних відносин (похідних і колективних позовів, права акціонера на незгоду¹ [13, с. 358-360, 380-385; 14, ст. 7.40-7.47, глава 13; 4, с. 263-264; 15, с. 255-264], що були започатковані в США – своєрідному “законодавцеві моди” у сфері корпоративного права [4, с. 6]. Широке використання американського досвіду в інших країнах ринкової економіки, особливо тих з них, в яких, по суті, заново сформувалося корпоративне законодавство після тривалого періоду панування планово-розподільчої системи господарювання (зокрема, в Російській Федерації [16, ч. 5 ст. 71, 76], а згодом – в Україні [3, ст. 68 і 69, первісна редакція ст. 72]), пояснюється тим, що законодавство США чудово пристосоване до ринкових відносин і забезпечує збалансовані механізми захисту як інтересів підприємницької корпорації/АТ, так і її акціонерів, незалежно від кількості належних їм акцій.

Український законодавець, прийнявши в 2008 р. Закон ПАТ [3], в ст. 72 закріпив один випадок наявності у акціонерів права на подання похідних позовів – у разі порушення порядку вчинення правочинів, щодо яких має місце заінтересованість, проте в 2011 р. необґрунтовано скасував ці положення [9, п. 55 р. 1], що відповідає інтересам крупних акціонерів. Минулорічне і досить своєрідне відновлення цього права має відбутися з 1 травня 2016 року у спорах про відшкодування збитків, завданих господарському товариству його посадовою особою [10, пп. 5 п. 2 р. I, п. 1 р. II]. При цьому передбачається, що представником такого товариства, що має право на подання позову в інтересах товариства, є також його учасник (акціонер), якому сукупно належить 10 і більше відсотків статутного капіталу (простих акцій) товариства. Для

¹ Як воно дуже слушно поіменоване (і використовується під цією назвою автором статті) в одному з перекладів Модельного закону США “Про підприємницьку корпорацію” [13, с. 380-385]) або (в розширеному варіанті назви) – *право акціонера вимагати викупу підприємницькою корпорацією (аналог АТ) належних акціонеру акцій за справедливою їх вартістю у разі його (акціонера) незгоди з певними рішеннями такої корпорації/АТ* [14, глава 13].

цього такому учаснику слід подати господарському суду заяву про здійснення представництва позивача. Отже, йдеться не про чисте відновлення права на подання похідного позову, а про ніби-то прямий позов, що подається учасником/акціонером як представником товариства за законом. Однак, виникає сумнів щодо надання такому позову характеру прямого, оскільки: (1) рішення товариством приймаються (в межах наданих законом та/або установчим документом товариства повноважень) в особі його уповноважених учасників (в повному та командитному товариствах), а в товариствах, що належать до об'єднань капіталів (в т.ч. АТ), – органами управління; (2) у разі розпорошення часток/акцій в одному товаристві може бути кілька (до 10) учасників, які відповідають критеріям представника товариства у подібній справі, і досить вірогідно – вони матимуть різні вимоги. Крім того, *квазіпрямий* позов акціонера як представника товариства по суті є похідним/непрямим позовом, оскільки не передбачає обов'язковості досудового врегулювання конфлікту і, відповідно, урахування думки товариства щодо предмету спору. По суті право на подання такого позову є привілеєм для крупних акціонерів, які, на відміну від власника контрольного пакету акцій/відповідної частки у капіталі товариства, не можуть одноосібно впливати на прийняття товариством рішень. Інтереси учасників з меншими частками ігноруються, що навряд чи може свідчити про демократизм вищезгаданих нововведень. Відтак, доцільно звернутися до автентичного (за законодавством США) права на подання похідного позову [14, ст. 7.40-7.47], яким наділяється будь-який акціонер/група акціонерів (незалежно від розміру частки в капіталі товариства) і водночас закріплюються механізми щодо запобігання зловживання таким правом (обов'язковий досудовий розгляд конфлікту в товаристві; обов'язок несумлінного акціонера відшкодувати збитки, заподіяні поданням необґрунтованого похідного позову). Не слід забувати й про передбачену корпоративним правом США можливість подання похідного позову групою акціонерів, адже у такий спосіб дрібні акціонери можуть об'єднати свої можливості щодо покриття судових витрат до винесення рішення суду.

Складається враження, що розробники законопроекту, що ліг в основу Закону від 7 квітня 2015 року [10] намагалися, по-перше, уникнути запровадження в Україні демократичного механізму похідного позову і, по-друге, ускладнити становище учасників/акціонерів господарських товариств, передбачивши право на подання позову в інтересах товариства не в спеціальних законах про такі товариства [12; 3], а в Господарському процесуальному кодексі України [10, пп. 5 п. 2 р. I, п. 1 р. II; 11], адже дрібні учасники/акціонери зазвичай неспроможні користуватися недешевими послугами адвокатів, обізнаних з тонкощами правового регулювання. В цьому відношенні вітчизняний законодавець істотно відрізняється від німецького, який в одному ґрунтовному (понад 400 статей!) законі [17], присвяченому акціонерним товариствам, врегулював акціонерні відносини (включно з кримінальною відповідальністю засновників, членів виконавчого органу та наглядової ради, ліквідаторів [17, ч. 3 книги 5], вилучивши норми про такі товариства з інших актів (Торгового уложення [18], зокрема). В результаті була мінімізована загроза колізій в регулюванні таких відносин і забезпечена можливість пересічним (а не лише крупним) акціонерам бути обізнаними з основними механізмами захисту своїх інтересів на підставі *одного акту законодавства*.

З правом на інформацію тісно пов'язане і *право на незгоду* (вищезгаданий скорочений варіант *права акціонера вимагати викупу АТ належних акціонеру акцій за справедливою їх вартістю у разі його (акціонера) незгоди з певними рішеннями АТ*), вітчизняна версія якого закріплена Законом ПАТ [3, ст. 68, 69]. Проте механізми реалізації цього права відповідно до корпоративного права України та США істотно

відрізняються, у зв'язку з чим варто зробити порівняльний аналіз. Так, право на незгоду, якому присвячено 14 статей Модельного Закону США “Про підприємницьку корпорацію” [14, гл. 13], виникає у акціонера у разі його незгоди з певними рішеннями підприємницької корпорації/ПК, що порушують його інтереси, і дозволяє акціонеру вимагати у ПК оплати справедливої вартості належних йому акцій. Право на незгоду і відповідне відшкодування, за законодавством США, виникає лише за наявності кількох обставин [14, ст. 13.02]: 1) якщо акціонер має право голосувати за прийняття рішення, з яким він не погоджується; 2) ці рішення приймаються з питань про: злиття ПК з іншою (в т.ч. дочірньою) ПК; здійснення плану продажу або обміну всього або основної частини власного майна ПК (якщо це не відбувається в межах звичайного перебігу бізнесу і не ґрунтується на рішенні суду); внесення змін до статуту ПК, які істотно порушують права незгідного акціонера; 3) акціонер не може оскаржити рішення ПК з метою встановлення своїх прав за винятком, якщо вказане рішення є незаконним або обманним стосовно акціонера або ПК.

Встановлений згаданим законом [14] механізм реалізації права на незгоду передбачає такі етапи:

1) етап першого повідомлення/оголошення ПК (ст. 13.20), протягом якого акціонер повинен бути повідомлений про намір ПК прийняти рішення, яке дає право на незгоду, шляхом зазначення в оголошенні про скликання загальних зборів інформації про наявність у акціонерів права заявити свою незгоду з пропонованим рішенням ПК; якщо рішення було прийняте без голосування (радою директорів), то надсилається повідомлення про можливість реалізації акціонером права на незгоду згідно зі ст. 13.22 (етап другого повідомлення);

2) етап відповіді акціонера на перше повідомлення ПК (ст. 13.21), отримавши яке або ознайомившись з яким, власник акцій, що бажає заявити про свою незгоду із запронованим рішенням ПК, повинен до проведення загальних зборів в письмовій формі повідомити ПК про свій намір вимагати оплати належних йому акцій і не брати участі у голосуванні за відповідне рішення;

3) етап другого повідомлення ПК (ст. 13.22) настає у разі прийняття рішення, яке створює право на незгоду; ПК в цьому випадку протягом 10 днів з моменту прийняття такого рішення повинна надіслати усім власникам акцій, які виконали вимоги другого етапу, письмове повідомлення про порядок, місце, строки надсилання вимог про оплату та депонування сертифікатів акцій;

4) етап відповіді акціонера на друге повідомлення (ст. 13.23), отримавши яке власник акцій, що бажає реалізувати своє право на незгоду, повинен: а) подати вимогу про оплату акцій в строк і місці, зазначені в повідомленні; б) засвідчити, що він став власником-бенефіціарієм акцій перед датою першого повідомлення (оголошення); в) депонувати свої сертифікати на акції в строк і місці, зазначені в другому повідомленні;

5) етап оплати акцій незгідного акціонера (ст. 13.24-13.25): одразу після прийняття ПК запронованого рішення, щодо якого було оголошено про право на незгоду, або після отримання вимоги про оплату, ПК повинна оплатити незгідному акціонеру (власникові акцій), який виконав усі передбачені законом вимоги, суму, що, з точки зору ПК відповідає справедливій вартості його акцій разом з дивідендами (оплата повинна базуватися на результатах діяльності ПК за останній фінансовий рік і супроводжуватися річною фінансовою звітністю ПК, а також розрахунком справедливої вартості акцій);

6) етап узгодження розбіжностей в оплаті акцій (ст. 13.26): якщо акціонер не згоден з пропонованою ПК оцінкою його акцій та належних по них дивідендів, він

може письмово, протягом 30 днів з дня пропозиції про оплату або самої оплати повідомити ПК про свою оцінку акцій і дивідендів та вимагати їх оплати; ПК повинна розглянути пропозиції акціонера і у разі їх обґрунтованості – прийняти та оплатити згідно з розрахунком акціонера належні йому акції та дивіденди;

7) етап судового рішення (ст. 13.30-13.31): якщо вимога акціонера про оплату позитивно не вирішена, корпорація повинна у 60-денний термін з дня одержання від акціонера вимоги про оплату розпочати (ініціювати) судовий розгляд (пред’явити відповідний позов до суду) і просити суд визначити справедливую вартість *акцій* незгідного акціонера та дивідендів за цими акціями (у разі, якщо ПК не передасть спір на розгляд суду, вона повинна заплатити кожному незгідному акціонеру визначену ним суму). Вирішуючи спір, суд також визначає і покладає на ПК судові витрати.

Таким чином, відповідно до корпоративного права США право на незгоду та механізм його реалізації дозволяє оптимально враховувати інтереси тих акціонерів, які своїми голосами не можуть впливати на рішення ПК, що, в свою чергу, може призвести до прийняття не вигідних для них рішень. Можливість реалізації права на незгоду забезпечується насамперед (1) **правом акціонера бути поінформованим** про наявність у нього підстав для реалізації зазначеного права та вжиття необхідних для цього дій, а також (2) відповідними обов’язками ПК.

У дещо спрощеному варіанті право на незгоду передбачається Законом ПАТ [3, ст. 68 і 69], як і в аналогічному російському законі [16, ст. 76]). Можливість реалізації зазначеного права, за українським законодавством [3] обумовлена необхідністю дотримання певної процедури, що передбачає:

а) наявність у акціонера-власника “голосуючих” акцій права вимагати викупу АТ всіх або частини належних акціонеру акцій у випадках, передбачених законом (у разі прийняття загальними зборами АТ рішень з питань: **для власника простих акцій**: 1) злиття, приєднання, поділу, перетворення, виділу, зміну типу товариства; 2) вчинення АТ значного правочину; 3) зміну розміру статутного капіталу [3, ч. 1 ст. 68]; **для власників привілейованих акцій**: 1) внесення змін до статуту АТ, якими передбачається розміщення привілейованих акцій нового класу, власники яких матимуть перевагу щодо черговості отримання дивідендів або виплат у разі ліквідації АТ; 2) розширення обсягу прав акціонерів – власників розміщених привілейованих акцій, які мають перевагу щодо черговості отримання дивідендів або виплат у разі ліквідації АТ [3, ч. 2 ст. 68];

б) несхвалення акціонером рішення із зазначених питань в активній формі, для чого необхідно, щоб він зареєструвався для участі в загальних зборах і голосував проти прийняття хоча б одного з вищезазначених рішень [3, ч. 1 і 2 ст. 68];

в) направлення акціонером товариству вимогу про викуп належних йому (акціонеру) акцій протягом щонайбільше 30 днів з дати прийняття відповідного рішення, що дає право вимагати такий викуп [3, ч. 2 ст. 69];

г) покладення на АТ обов’язку після закінчення зазначеного строку викупити у акціонера належні йому акції протягом 30 днів з моменту надходження такої вимоги за ціною, зазначеною у повідомленні про право вимоги обов’язкового викупу акцій, а відповідний акціонер повинен вчинити усі дії, необхідні для набуття товариством права власності на акції; при цьому ціна викупу акцій не може бути меншою, ніж їх ринкова вартість, яка розраховується відповідно до ст. 8 Закону ПАТ станом на день, що передує дню опублікування в установленому порядку повідомлення про скликання загальних зборів, на яких було прийнято рішення, що стало підставою для вимоги обов’язкового викупу акцій.

Однак про *обов'язок АТ повідомити акціонерів до проведення загальних зборів* (в повідомленні/оголошенні про їх скликання) *про наявність у них (акціонерів) вищезгаданого права і ринкову вартість акцій* у відповідних статтях [3, ст. 68 і 69], що регулюють порядок реалізації цього права, *не згадується*. Крім того, в цих статтях відсутні спеціальні положення щодо долі викуплених у незгідних акціонерів акцій, що змушує звертатися до ст. 66, яка регулює відносини щодо викупу емітованих АТ акцій за рішенням загальних зборів, а не у разі обов'язкового викупу акцій згідно із ст. 68 і 69.

Порівняно з автентичним (за правом США) український варіант права на незгоду є:

а) більш *обтяжливим* для акціонерів, оскільки вимагає від них брати участь у загальних зборах і голосувати проти прийняття відповідного рішення;

б) порядок його реалізації недостатньо врегульований (всього дві статті в Законі України ПАТ проти 14 статей в Модельному законі США “Про підприємницьку корпорацію” і відсутність вищезгаданих та інших положень, що забезпечують реалізацію цього права);

в) не враховує випадки прийняття рішень, що породжують право на незгоду, не загальними зборами, а *наглядовою радою* (значні правочини на суму від 10 до 25 % статутного капіталу [3, ч. 1 ст. 70])

г) більш вигідний для АТ і крупних акціонерів, спроможних впливати на прийняття товариством рішень, ніж для міноритаріїв, а, отже, – менш демократичний;

д) не забезпечується *обов'язком АТ інформувати* акціонера про наявність у нього підстав для реалізації права на незгоду і вартість акцій, за якою АТ має їх викуповувати у незгідних акціонерів, в повідомленні про скликання загальних зборів, до порядку денного яких включено відповідні питання.

Висновки.

Право на інформацію є одним з ключових корпоративних прав, від якого залежить можливість реалізації решти корпоративних прав *учасників* господарських товариств та найчисленніших з них – акціонерів. Відтак, доцільно:

- забезпечити оптимізацію положень про господарські та акціонерні товариства (і відповідно – правової інформації про них, необхідної для реалізації учасниками/акціонерами таких товариств своїх прав та захисту своїх інтересів), в спеціальних законах – “Про господарські товариства” [11] та ПАТ [3];

- включити до основних корпоративних прав право на інформацію [2, ст. 167; 3, п. 8 ст. 2];

- в згаданих законах передбачити негативні наслідки для учасників корпоративних відносин у разі невиконання ними обов'язків щодо надання, фіксації у статуті, інших документах АТ передбаченої законом інформації (на зразок вище запропонованих);

- відновити право акціонерів (незалежно від розміру пакета акцій) на подання похідних позовів із закріпленням механізму його реалізації в Законі ПАТ;

- скорегувати порядок реалізації акціонерами *права на незгоду*, передбачивши: (а) збільшення підстави виникнення цього права за рахунок рішень наглядової ради, що порушують інтереси акціонерів (щодо вчинення значного правочину, зокрема); (б) *обов'язок АТ повідомити* акціонерів про наявність в порядку денному загальних зборів питань, які дають право на незгоду, або про прийняття наглядовою радою рішень з таких питань, а також про вартість акцій у разі їх викупу товариством; (в) скасувати *обов'язок незгідних акціонерів брати участь в голосуванні на загальних зборах*, якщо вони заздалегідь (щонайменше за 20 днів до їх проведення) повідомили товариство у письмовій формі про свою незгоду з пропонуваним рішенням і намір вимагати оплати належних їм акцій.

Використана література

1. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – Ст. 650.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.03 р. / Голос України, 14 березня 2003 р.
3. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.08 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2008. – № 50-51. – Ст. 384.
4. Сыродоева О.Н. Акционерное право США и России (сравнительный анализ) / О.Н. Сыродоева. – М. : Изд-во “СПАРК”, 1996. – 112 с.
5. Батлер У.Є. Корпорации и ценные бумаги по праву России и США / У.Є. Батлер, М.Е. Гаши-Батлер. – М. : Зерцало, 1997. – 128 с.
6. Кібенко О.Р. Європейське корпоративне право на етапі фундаментальної реформи : перспективи використання європейського законодавчого досвіду у правовому полі України / О.Р. Кібенко. – (Серія “Юридичний радник”). – Х. : Страйд, 2005. – 432 с.
7. Кібенко О. Право товариств (company law) : порівняльно-правовий аналіз Європейського Союзу та законодавства України / О. Кібенко, А. Пендак Сарбах ; упоряд. Г. Друзенко ; за наук. ред. О. Кібенко. – К. : Видавнича організація “Юстініан”, 2006. – 496 с.
8. Право компаній : порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України ACQUIS COMMUNAUTAIRE Європейського Союзу. – К. : Державний департамент з питань адаптації законодавства Міністерства юстиції України, 2009. – Режим доступу : [//old.minjust.gov.ua; file://C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/16_COMPANY_LAW_LAST_2012_0516%20\(1\).pdf](http://old.minjust.gov.ua; file://C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/16_COMPANY_LAW_LAST_2012_0516%20(1).pdf)
9. Про внесення змін до Закону України “Про акціонерні товариства” щодо вдосконалення механізму діяльності акціонерних товариств : Закон України від 03.02.11 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 35. – Ст. 344.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів : Закон України від 07.04.15 р. // Офіційний вісник України. – 2015. – № 37. – Ст. 1110.
11. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.91 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 6. – Ст. 56.
12. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.91 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 49. – Ст. 682.
13. Переглянутий Типовий закон про комерційну корпорацію 1991 р. : матеріали міжнародного симпозиуму [“Правовий прогрес через порівняльне право : проблеми розбудови комерційного законодавства України на тлі досвіду Сполучених штатів Америки”], (Київ, листопад 1993 р.). – Кн. 1. – К., 1993. – С. 325-401.
14. MODEL BUSINESS CORPORATION ACT (with selected Official Comments). – Режим доступу : <https://users.wfu.edu/palmitar/ICBCorporations-Companion/Conexus/ModelBusinessCorporationAct.pdf>
15. Вінник О.М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах : проблеми правового забезпечення : монографія / О.М. Вінник. – К. : Атіка, 2003. – 352 с.
16. Об акционерных обществах : Федеральный Закон РФ от 26.12.95 г. // Собрание законодательства Российской Федерации. – 1996. – № 1. – Ст. 1.
17. Акционерный закон от 06 сентября 1965 г. / Германское право. Ч. II. – (Германское Торговое уложение и другие законы). – М., 1996. – С. 163-327.
18. Торговое уложение от 10 мая 1897 г. / Германское право. Ч. II. – (Германское Торговое уложение и другие законы). – М., 1996. – С.15-162.